

Alexandru Ion

**Securitatea cibernetică
și drepturile cetățenilor
în mediul virtual european**

București, 2023

Avertisment

Lumea în care trăim sau mai curând în care suntem condamnați să trăim este complexă, contradictorie și deconcertantă. O lume supratehnologizată, superofertantă, saturată de obiecte și dispozitive sofisticate cu întrețesute conexiuni, cu inputuri și outputuri multiple și precipitate, cu fluxuri năvalnice de informații și prescripții care, dacă sunt ignorate, pot provoca daune, avarii, situații de criză. O lume în care așteptările oamenilor tind spre nemărginite orizonturi, dar care, neîmplinite din diferite cauze, pot genera frustrări, angoase și anxietăți. Un „demon” tutelar planează, când ostentativ, sufocant asupra acestei lumi, când insidios și difuz, acceptat precum ceva de la sine înțeles: „demonul” digitalizării. Nimeni nu poate nega, cu mâna pe inimă, că informatizarea societății actuale, văzută ca o societate postmodernă nu este un trend ineluctabil, sub zodia necesității asumate. Afluxul de informații utile, necesare, grație căruia umanitatea merge înainte pe calea progresului multilateral, poate că este perceput de către unii dintre contemporanii noștri ca fiind excesiv și excedentar, obositor, redundant. Dar acesta este o condiție sine qua non ca forțele determinante și propulsive ale societății să funcționeze, să se afirme, să potențeze raționalitatea,

sinergia, eficiența indivizilor umani, a grupurilor și colectivităților în tot ceea ce aceștia/acestea năzuiesc să întreprindă și întreprind în cele din urmă. Prim-planul atenției noastre a fost invadat de noi concepte și sintagme care, internalizate și vehiculate în mod curent, au capturat mentalul fiecăruia dintre noi: ciber-spățiu, informatică, cultură numerică, ordinatoare, e-administrație și e-guvernare, democrație electronică, socializare virtuală, internauți, hackeri, criminalitate cibernetică etc. Internetul a devenit astfel un areal al comunicării, informării, persuasiunii și manipulării, un însoțitor și un multiplicator al procesului globalizării, generând la rândul-i efecte pozitive, dar și negative: o accelerare a tendințelor de creștere și dezvoltare în plan economic, industrial, tehnologic și cultural, o extindere a piețelor financiare și ale forței de muncă, o redimensionare a ciclurilor de profesionalizare, de reconversie ocupațională, de restructurare a programelor și stagiilor educaționale, o stimulare a creativității artistice și difuziunii bunurilor culturale, dar și nu puține forme de alienare, standardizare a conștiințelor, proliferare a stereotipurilor și prejudecăților de rit nou, automatisme comportamentale, reflexe mimetice, accese de intoleranță și fanatisme sectare.

Statisticile naționale și internaționale înregistrează cifre stupefiantе, marcând sporuri exponențiale la nivelul utilizatorilor Internetului care accesează zilnic gadgeturi digitale și instrumente informatice în toate domeniile de activitate. Milioane și milioane de persoane se conectează neconștient la proliferantele rețele informatice, de socializare virtuală din dorința și nevoia irepresibilă de a accede la date de tot felul, la informații specializate pentru a beneficia de facilități de comunicare, de bunuri și servicii, atât publice, cât și private,

devenind pe această cale consumatori nesățioși, dar și protagoniști versați în vehicularea unor mesaje apropiate/expropriate într-un alt neo-cosmos: web.

Oameni, altădată, încorsetați și restricționați într-un mediu familial și comunitar rutinier, lipsit de surprize și inedite experiențe, se confruntă dintr-odată cu un nou spațiu de libertate. Având posibilitatea de a naviga în mediul virtual ei se simt descătușați din chingile plicticoase ale existenței cotidiene. Trăiesc un sentiment hipostaziat al unei libertăți, imposibil de aflat în familie, vecinătate, la locul de muncă, într-o asociație oarecare sau partid politic. Dar dincolo de haloul unei libertăți dobândite în fața ecranului unui PC, libertatea de a fi ei înșiși cum își închipuie că sunt de fapt, libertatea de a posta idei și opinii, sentințe, acuze, aprobări sau invective sub protecția unui presupus anonim se dovedesc seducătoare. Internauții cedează însă fără a-și da seama în fața unei tiranii pe care nu o suspectează cătuși de puțin, cea a Internetului, ignorând nenumăratele sale modalități de monitorizare și supraveghere, invizibile și intermediare, disimulate și imperceptibile, sub felurite și ipocrite acoperiri, trăind o halucinantă beatitudine a libertății fără frontiere, a libertății împotriva tuturor celorlalte libertăți recunoscute și îngăduite.

Tot mai mult studii și cercetări ce abordează amploarea și natura efectelor generate de utilizarea masivă și sistemică a Internetului asupra comportamentului uman relevă, pe lângă avantajele dovedite în plan comunicațional și operațional, și riscurile inerente unei tehnologii omniprezente și omnipotente, invazive care exercită un control cvasitotal al acțiunilor utilizatorilor ei, luând în posesie datele identitare și stocate ale acestora, chiar în pofida preocupărilor securitare pe care respectivii internați le manifestă. Supravegherea prin mijloace

electronice s-a generalizat ca o consecință ineluctabilă a plenipotențelor oferite de tehnologiile informatice ca atare. Un reputat autor în domeniu, Armand Mattelart, semnala faptul că supralicitarea măsurilor securitare în materie de protecție a datelor utilizatorilor tehnologiilor informatice au favorizat și au legitimat propensiunile unor persoane, entități și instanțe interesate de a pune în operă operațiuni de ciber-supraveghere legală sau ilegală, în detrimentul deținătorilor de jure sau de facto ale unor informații ce pot fi speculate, comercializate, invocând rațiuni de stat, de siguranță națională, antiteroriste etc. (Vezi în acest sens Armand Mattelart, *La Globalisation de la Surveillance. Aux origines l'ordre securitaire*, La Découverte, 2007).

În aceste circumstanțe se ridică de la sine întrebarea dăătoare de frisoane dacă nu cumva drepturile omului și cetățeanului, drepturile și libertățile indivizilor umani, recunoscute ca sacre, intangibile și inviolabile de la Revoluția Franceză încoace, cât de cât garantate și respectate în regimurile democratice, pot fi și chiar sunt în pericol de a fi nesocotite și încălcate grație anumitor subterfugii și în mediul virtual, așa cum se mai întâmplă, din păcate, în viața reală.

O astfel de interogație își așteaptă nu unul, ci mai multe răspunsuri neîntârziate. Un răspuns formal, și retoric, este neavenit și inconsistent, atâta vreme cât conștientizarea chestiunii în sine trenează, iar abordarea acestei problematici presante și majore, evanescente și inconfortabile, reclamă cu necesitate o opțiune de principiu pluri- și interdisciplinară. O reconfortantă și plăcută surpriză editorială reprezintă dintr-o atare perspectivă lucrarea tânărului cercetător Alexandru Ion consacrată securității cibernetice și drepturilor cetățenilor în mediul virtual pe care Editura Ideea Europeană

o oferă publicului cititor din România, dovedindu-se în deplină sincronicitate cu un interes în creștere față de o problematică predilectă a trendului digitalizării existenței noastre. Este o carte de pionerat, o invitație la dialog și dezbateră, o carte incitantă, fără pretenții auctoriale, de o temeritate proaspătă, bine temperată, o lectură profitabilă, deopotrivă oportună și necesară.

Autorul se plasează, ab inito, deliberat, pe teritoriul aflat la confluența relațiilor internaționale și doctrinelor politice contemporane cu zona reglementărilor juridice euro-comunitare ce vizează implozia activităților de gestionare și comunicare a informațiilor în mediul virtual prin tehnologii și instrumente cibernetice, de ordin digital, în strânsă relație cu exercitarea drepturilor și libertăților omului și cetățeanului. Demersul său editorial nu este strict expozitiv, ci își propune să problematizeze dincolo de anumite aspecte canonice relevanța unor enunțuri, consensuale, unanim acceptate tacit, care nu și-au certificat astfel și valoarea de adevăr, predictibilitatea, aplicabilitatea în registru practic urbi et orbi. Actualmente doctrinele politice tradiționale își arogă o suficiență teoretică ce frizează infailibilitatea în condițiile în care axiomele lor comportă însă grabnice amendamente și revizuri. Populismul în context digitalizat nu mai poate fi, de exemplu, minimalizat și controlabil prin mijloace politice sau polițienești, devenind în anumite împrejurări (democrații în derivă) sursă de destabilizare a ordinii constituite și de perpetuare a crizelor endemice.

O secțiune centrală a lucrării tratează cu spirit analitic, disociativ, impactul jurisdicției CEDO și CEJ asupra Europei, văzută ca o unitate în diversitate care aspiră la o mai pronunțată congruență în plan juridic continental, modelul agreat de Uniunea Europeană

fiind „exportat” și statelor din proxima sa vecinătate. Analiza autorului ține cont de dinamica procesului prin care dreptul euro-comunitar a reușit să se plieze schimbărilor survenite nu doar în ceea ce privește armonizarea legislațiilor diferitelor state membre și nemembre, ci și în deschiderea unor noi capitole de reglementare, legiferabile, ale drepturilor și libertăților umane, civice, în condițiile în care mediul virtual a devenit deja o altă realitate suprapusă, adiacentă, ba chiar una hegemonică și primordială pentru agenții privați și publici.

Pentru Alexandru Ion acest spectacol în care drepturile omului și cetățeanului își extind aria de exercitare în spațiul virtual nu se reduce doar la celebrarea unei stări de fapt ce necesită maximă atenție, o consacrare imperativă prin legiferare euro-comunitară și internațională, ci și mecanisme de protecție securitară, care, dincolo de o invocare solemnă, trebuie să și funcționeze, obstaculând orice fel de tentații și tentative de uzurpare, violare și pervertire a acestora, într-o epocă în care statele, centrele de putere suprastatale acționează discreționar prin implementarea unui totalitarism tehnologic, dezideologizat, la fel de toxic și alienant ca acelea ce l-au precedat în secolul al XX-lea.

Într-o altă ordine de idei, autorul cărții la care ne referim este profund preocupat de a plasa România, țară apartenență Uniunii Europene, în acest context ca actor politic în spațiul cibernetic, evidențiind parcursul unui traseu de abordare și reglementare a drepturilor civice în universul tutelat de Internet. Sunt tratate de o manieră corelativă aceste drepturi raportate la inerența imperativ al securității cibernetice. Sunt examinate riscurile, vulnerabilitățile cu care instituțiile statului român se confruntă sub spectrul amenințărilor de ordin extern geopolitic, economic, militar, condiția

euro-comunitară și nord-atlantică a României nefiind îndeajuns de proteguitoare pentru o țară expusă jocurilor de interese ale unor competitori plenipotenți, voraci, cu pretenții dominante în exclusivitate. Autorul consideră, pe bună dreptate, că România are nu doar șansa de a se plia unor exigențe impuse, ci și de a contribui la configurarea unui climat echitabil în care drepturile și îndatoririle subiecților și actanților ce populează lumea Web sunt rațional și corect dimensionate, calibrate astfel încât lumea în care coabităm să nu fie un tărâm fantasmagoric al unei apocalipse instrumentate de către noi înșine sau de către cei care pretind că ne reprezintă, nu o lume post-umană, ci una cu adevărat umană, pur și simplu umană.

Dr. Mihai Milca

Cuprins

Avertisment (prefață de Mihai Milca)	5
Introducere	13
Capitolul 1. Abordarea teoretică	39
1.1. Definirea termenilor de specialitate ai mediului virtual	48
1.2. Utilizarea teoriilor relațiilor internaționale în mediul cibernetic	59
1.3. Teoria realismului în spațiul cibernetic	64
1.4. Abordarea teoretică neoliberală în mediul cibernetic	71
1.5. Teoria constructivistă în spațiul virtual	78
1.6. Concluzionarea teoretică	85
Capitolul 2. Impactul jurisdicției CEDO și CEJ asupra Europei	97
2.1. Jurisprudența CEDO asupra statelor Consiliului Europei	103
2.2. Jurisprudența CEJ în Uniunea Europeană	119
2.3. Constatări asupra analizei comparative a CEDO și CJE.....	139

2.4. Exportarea modelului UE către statele din vecinătatea sa	158
2.5. Protejarea drepturilor individuale la costul securității colective?.....	174
Capitolul 3. România ca actor politic în spațiul cibernetic.....	210
3.1. România și abordarea asupra drepturilor cetățenilor pe internet	218
3.2. Echilibrul între drepturile umane și securitate cibernetică	246
3.2.1. Provocări ciberneticе pentru instituțiile române	247
3.2.2. Combaterea amenințărilor ciberneticе externe	275
3.2.3. Poziția României asupra spațiului cibernetic în contextul internațional	316
3.3. Potențialul de contribuție cibernetică al țării noastre în mediul internațional.....	336
Concluzii	350
Anexe	377
 BIBLIOGRAFIE.....	 388